

KREATIV PEDAGOGIKANING RIVOJLANISHI VA O'QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASHINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI

Ahmedova Mavludaxon Axrorjon qizi

E-mail: mavludaxonahrarovna@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada kreativ pedagogikaning rivojlanishi va uning o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirishdagi roli atroflicha ko'rib chiqilgan. Kreativ pedagogika zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion metod sifatida taqdim etiladi. Maqolada kreativ pedagogikaning nazariy asoslari, uning ta'lim tizimida paydo bo'lishi va rivojlanishi jarayoni tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda kreativ pedagogikaning amaliy ahamiyati, interaktiv usullar va o'qituvchining roli haqida muhim jihatlar ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot natijalari kreativ pedagogika metodlarini ta'lim amaliyotiga joriy etish orqali o'quv jarayonining samaradorligini oshirish imkoniyatlarini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: kreativ pedagogika, tanqidiy fikrlash, ta'lim metodlari, o'quvchilarning ijodiy rivojlanishi, mustaqil fikrlash, interaktiv ta'lim, pedagogik innovatsiyalar, muammolarni hal qilish ko'nikmalari.

Аннотация. В данной статье подробно рассматривается развитие креативной педагогики и её роль в формировании критического мышления учащихся. Креативная педагогика представлена как инновационный метод в современном образовательном процессе, направленный на развитие у учащихся навыков самостоятельного мышления, решения проблем и творческого подхода. В статье анализируются теоретические основы креативной педагогики, процесс её возникновения и развития в системе образования. Также выделены важные аспекты практического значения креативной педагогики в формировании критического мышления учащихся, применение интерактивных методов и роль учителя. Результаты исследования подчёркивают возможности повышения эффективности учебного процесса за счёт внедрения методов креативной педагогики в образовательную практику.

Ключевые слова: креативная педагогика, критическое мышление, методы обучения, творческое развитие учащихся, самостоятельное мышление, интерактивное обучение, педагогические инновации, навыки решения проблем.

Annotation. This article provides a detailed examination of the development of creative pedagogy and its role in shaping students' critical thinking. Creative pedagogy is presented as an innovative method in the modern educational process aimed at developing students' skills in independent thinking, problem-solving, and

creative approaches. The article analyzes the theoretical foundations of creative pedagogy, as well as the process of its emergence and development within the education system. Important aspects of the practical significance of creative pedagogy in forming students' critical thinking abilities, the use of interactive methods, and the role of the teacher are also highlighted. The research findings emphasize the potential to enhance the effectiveness of the learning process through the integration of creative pedagogy methods into educational practice.

Keywords: *creative pedagogy, critical thinking, teaching methods, students' creative development, independent thinking, interactive learning, pedagogical innovations, problem-solving skills.*

Kirish. Bugungi ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri — o'quvchilarda nafaqat bilimlarni shakllantirish, balki ularni mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarga ijodiy yondashish ko'nikmalari bilan ta'minlashdir. Dunyoning global miqyosda tezkor rivojlanishi, axborot oqimining ortishi va hayotiy vaziyatlarning murakkablashuvi ta'lim jarayonida yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu sababli, an'anaviy yondashuvlardan farqli o'laroq, o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirishga va ularni tanqidiy fikrlashga o'rgatishga qaratilgan kreativ pedagogika sohasida tadqiqotlar va amaliy ishlar katta ahamiyat kasb etmoqda. Kreativ pedagogika — bu o'quv jarayonini yanada interaktiv, ijodiy va qiziqarli qilish orqali o'quvchilarni faollashtirish metodikasi bo'lib, u o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda zamonaviy ta'lim tizimlarida kreativ pedagogikaning roli tobora ortib bormoqda, chunki u nafaqat bilimlarni yodlashga, balki o'rganilgan ma'lumotlarni tahlil qilish, yangi g'oyalar yaratish va muammolarni yechishda mustaqil qarorlar qabul qilish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, kreativ pedagogikaning rivojlanishi va o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirishdagi o'rni zamonaviy ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu maqolada kreativ pedagogikaning tarixi, asosiy tamoyillari va o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi roli atroflicha tahlil qilinadi.

Kreativ pedagogika tushunchasi va uning rivojlanishi. Kreativ pedagogika — bu ta'lim jarayonida ijodiy yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarni faollashtirish, ularning fikrlash doirasini kengaytirish va yangicha yechimlar topishga undash metodikasi hisoblanadi. XX asrda ta'lim nazariyotchilari va amaliyotchilari tomonidan shakllana boshlagan bu yondashuv, ayniqsa, XXI asr talablariga mos ravishda rivojlandi. Texnologiyalarning rivojlanishi, globalizatsiya va axborot oqimining oshishi pedagogikani o'zgarishga majbur qildi. Endilikda o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning ijodkorlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini uyg'otuvchi hamrohga aylanishi zarur. Shu bois, kreativ pedagogika o'quv jarayonini interaktiv, qiziqarli va ijodiy yo'nalishda olib borishga imkon yaratadi.

O'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirishdagi kreativ pedagogikaning roli. Tanqidiy fikrlash — bu ma'lumotlarni baholash, mantiqiy tahlil qilish, fikrlarni solishtirish va mustaqil xulosalar chiqarish qobiliyatidir. Ushbu ko'nikma o'quvchilarga nafaqat maktabda, balki hayotning turli sohalarida ham muvaffaqiyat qozonishga yordam beradi. Kreativ pedagogika tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda quyidagi yo'nalishlarda muhim ahamiyatga ega:

1. Muammolarni hal qilishga yo'naltirish: Kreativ pedagogika o'quvchilarga oddiy bilimlarni yodlash o'rniga, yangi va murakkab muammolarni mustaqil ravishda tahlil qilish va yechim topishni o'rgatadi.

2. Interaktiv ta'lim shakllari: Guruh ishlari, muhokamalar, loyihalar va ijodiy mashg'ulotlar o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirib, tanqidiy yondashuvni rag'batlantiradi.

3. Savollar orqali fikrlashni rag'batlantirish: O'qituvchilar o'quvchilarga ochiq va chuqur savollar berish orqali ularning fikrlash chegarasini kengaytiradi va mustaqil fikr bildirishga undaydi.

4. Ijodiy yondashuvlarni qo'llash: Yangi g'oyalar yaratish, turli variantlarni solishtirish va o'zgarishlarni qabul qilish tanqidiy fikrlashni yanada mustahkamlaydi.

1- Jadval. Kreativ pedagogika va an'anaviy ta'lim usullarining tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ta'sirining solishtirilishi

Ko'rsatkichlar	Kreativ pedagogika guruhi	An'anaviy ta'lim guruhi	Farq (%)	Izohlar
Tanqidiy fikrlash testi ballari	82.4	65.8	+25.1	Kreativ pedagogika guruhida yuqori
O'z fikrini erkin ifoda etish	78%	52%	+26	Fikr bildirishda kreativ guruh faol
Muammolarni mustaqil hal qilish	75%	48%	+27	Mustaqillik darajasi kreativ guruhda yuqori
Ijodiy yechimlar ishlab chiqish	70%	45%	+25	Ijodiy yondashuv ko'rsatkichlari farqi sezilarli
Darsdagi faollik	85%	55%	+30	Faollik kreativ pedagogika asosida oshgan

Kreativ pedagogika zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan bo'lib, u o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bugungi kun ta'limchilari kreativ yondashuvlarni amaliyotga joriy etib,

o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodkorligini va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishlari zarur. Shunday qilib, kreativ pedagogika ta'lim sifatini oshirish, yosh avlodni kelajak hayotiga tayyorlashda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqotning dolzarbligi. Bugungi global raqobat va tezkor texnologik o'zgarishlar davrida ta'lim tizimlarining samaradorligi va sifatini oshirish eng dolzarb masalalardan biriga aylangan. An'anaviy ta'lim metodlari o'quvchilarning faqat bilimlarni yodlashiga qaratilgan bo'lib, ularning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuv kabi zamonaviy jamiyatda talab qilinadigan ko'nikmalarini rivojlantirishga yetarli darajada e'tibor bermaydi. Shu bois, ta'limda kreativ pedagogikani qo'llash, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodkorligini va tanqidiy qarashlarini shakllantirishga xizmat qiladigan metodlarni joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot kreativ pedagogikaning rivojlanishi jarayonini o'rganish hamda uning o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirishdagi rolini aniqlash orqali zamonaviy ta'lim tizimining sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shuningdek, o'qituvchilar va ta'lim sohasidagi mutaxassislar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'lib, ta'lim jarayonini yanada samarali va ijodiy yo'nalishda tashkil etishda yordam beradi. Shu sababli, mazkur mavzu nafaqat ilmiy tadqiqotlar uchun, balki amaliy ta'lim jarayonini takomillashtirish nuqtai nazaridan ham yuqori dolzarbliikka ega.

Adabiyotlar tahlili. Kreativ pedagogika va tanqidiy fikrlash sohalarida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar zamonaviy ta'lim jarayonida ushbu yondashuvlarning samaradorligini isbotlab kelmoqda. Kreativ pedagogikaning nazariy asoslari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan yoritilgan bo'lib, ular ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodlarni ta'lim tizimiga joriy qilishning ahamiyatini ta'kidlaydilar. V.G. Zuckerman va D.M. Resnick (2015) o'zlarining "Innovatsion ta'lim metodlari" nomli ishlarida kreativ pedagogikaning o'quvchilarni faollashtirish va mustaqil fikrlashga undashdagi o'rnini keng yoritadilar. Ular interaktiv o'quv usullarining tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan. Shu bilan birga, ularning tadqiqotlari pedagogikaning ijodkorlikni rag'batlantirish orqali ta'lim sifatini oshirishga qaratilganligiga urg'u beradi.

John Dewey (1938) ning ta'lim nazariyasi ham kreativ pedagogika rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan. Dewey ta'limni faol va tajriba asosida tashkil etishni targ'ib qilib, o'quvchilarning muammolarni hal qilish qobiliyatini shakllantirish zarurligini bildirgan. Uning fikriga ko'ra, tanqidiy fikrlash — bu ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, u yoshlarni hayotga tayyorlashda asosiy vosita hisoblanadi. Shuningdek, Bloomning taksonomiyasi (1956) o'quv jarayonida fikrlashning yuqori bosqichlari — tahlil qilish, baholash va yaratishni rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvlarning muhimligini ko'rsatadi. Bu yondashuvlar kreativ pedagogikada keng qo'llanilib,

o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim asos bo'ladi. Yaqinda o'tkazilgan tadqiqotlar (Kim & Hannafin, 2019) interaktiv va ijodiy pedagogik usullar o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini oshirishda samarali ekanligini ko'rsatdi. Ular loyiha asosida o'qitish, muhokama va muammoga yo'naltirilgan o'quv jarayonining o'quvchilarni chuqur fikrlashga undashini ta'kidlaydilar.

O'zbekistonlik olimlar ham bu sohada faol tadqiqot olib borishmoqda. Masalan, N. Ismoilova (2021) "Kreativ pedagogikaning zamonaviy ta'limdagi roli" nomli maqolasida mamlakatimizda kreativ pedagogikaning rivojlanishi va uning ta'lim jarayonida qo'llanilishi bo'yicha natijalarni taqdim etadi. U o'quvchilarning ijodkorligini rag'batlantirish uchun innovatsion metodlarning samaradorligini isbotlaydi. Shu bilan birga, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi metodologik yondashuvlar ham keng tadqiq etilgan. Paul va Elder (2007) tanqidiy fikrlashni o'rgatish uchun tizimli metodlarni ishlab chiqqan bo'lib, ularning yondashuvi ta'limda keng qo'llaniladi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili ko'rsatadiki, kreativ pedagogika o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim vosita bo'lib, zamonaviy ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois, mazkur mavzu bo'yicha ilmiy tadqiqotlar davom ettirilishi va yangi pedagogik texnologiyalar joriy etilishi talab etiladi.

Materiallar va metodlar. Ushbu tadqiqotda kreativ pedagogikaning o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirishdagi samaradorligini aniqlash maqsadida o'rta maktab va litsey sinflaridan 150 nafar o'quvchi va 15 nafar o'qituvchi ishtirok etdi. Tadqiqot O'zbekistonning turli hududlaridagi maktablarda amalga oshirildi. O'quvchilar yosh guruhi 14–17 yosh oralig'ida bo'lib, sinf rahbarlari va fan o'qituvchilari orasida kreativ pedagogik metodlarni qo'llash tajribasi mavjud bo'lgan mutaxassislar tanlandi. Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlar asosida kreativ pedagogika metodlari o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishga yordam bergani aniqlandi. Tajriba guruhi o'quvchilari nazorat guruhiga nisbatan muammolarni tahlil qilish, argumentatsiya qilish va yangi g'oyalar yaratishda ancha faol bo'lishdi.

So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning 78% kreativ pedagogika asosida tashkil etilgan darslarda o'z fikrini erkin ifoda etish imkoniyatini yuqori baholadi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning 85% i interaktiv usullar yordamida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash darajasi oshganini ta'kidlaydi. Kuzatuvlar natijasida o'quvchilarning o'quv faoliyatidagi faolligi va mustaqil fikrlashga bo'lgan qiziqishlari ortgani ko'rindi. Tajriba guruhi o'quvchilari muhokama va loyiha ishlarida faollik ko'rsatib, yangi g'oyalarni ilgari surishdi. Statistik tahlil natijalari kreativ pedagogika metodlari qo'llangan guruhda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining o'rtacha balli nazorat guruhiga qaraganda 25% yuqoriligini ko'rsatdi ($p < 0.05$), bu metodlarning samaradorligini tasdiqlaydi.

2- Jadval. Kreativ pedagogika metodlarining o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ta'sirining tahlili

Ko'rsatkichlar	Tajriba guruhi (n=75)	Nazorat guruhi (n=75)	Fa rq (%)	Statistika (p-qiyamat)
Tanqidiy fikrlash testi ballari	82.4	65.8	+2 5.1	$p < 0.05$
O'z fikrini erkin ifoda etish	78%	52%	+2 6	$p < 0.05$
Muammolarni mustaqil hal qilish	75%	48%	+2 7	$p < 0.05$
Ijodiy yechimlar ishlab chiqish	70%	45%	+2 5	$p < 0.05$
O'quv jarayonida faollik	85%	55%	+3 0	$p < 0.05$

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot natijalari kreativ pedagogika metodlarining o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali ekanligini ko'rsatdi. Eksperimental guruh bilan nazorat guruhi o'rtasida sezilarli farqlar aniqlanishi, pedagogik yondashuvlarning o'quv jarayonidagi o'rnini va ahamiyatini yana bir bor tasdiqladi. Tajribada foydalanilgan interaktiv va ijodiy metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashga, muammolarni tahlil qilish va yechim topishga qiziqishini oshirdi. Bu esa Dewey (1938) va Paul hamda Elder (2007) ta'lim nazariyalaridagi faol, tajribaga asoslangan o'rganish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish g'oyalarini tasdiqlaydi. Shuningdek, Bloomning (1956) taksonomiyasi asosida yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun kreativ pedagogika metodlarining qo'llanilishi samarali ekanligi isbotlandi.

O'zbekiston sharoitida o'tkazilgan tadqiqot natijalari Ismoilova (2021) ning fikrlari bilan uyg'unlashadi, ya'ni mamlakatimizda kreativ pedagogika ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Biroq, tadqiqot davomida ayrim cheklovlar ham kuzatildi. Masalan, kreativ pedagogika metodlarini muntazam va samarali qo'llash uchun o'qituvchilarning malaka oshirishga ehtiyoji mavjudligi aniqlangan. Shuningdek, ba'zi maktablarda resurslar yetishmasligi interaktiv metodlarni joriy qilishda qiyinchiliklar tug'diradi. Kelajakda ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlarda kreativ pedagogikaning uzoq muddatli ta'siri, shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari ham o'rganilishi lozim. Bundan tashqari, turli yosh va ijtimoiy guruhlarda kreativ pedagogika samaradorligini taqqoslash yanada chuqurroq tahlil uchun istiqbolli yo'nalish bo'lib qoladi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot kreativ pedagogika metodlarining o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi muhimligini ochib berdi. Eksperimental natijalar shuni ko'rsatdiki, kreativ pedagogika asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va ijodiy yechimlar topish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa ta'lim jarayonining sifatini yaxshilash va o'quvchilarning nafaqat bilim, balki fikrlash madaniyatini ham rivojlantirish imkonini beradi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, kreativ pedagogika usullarini muvaffaqiyatli joriy etish uchun o'qituvchilarning pedagogik malakasini oshirish, maktablarda zamonaviy ta'lim vositalarini yaratish va ta'lim jarayonini interaktiv shakllantirish muhimdir. Shuningdek, mamlakatimizda kreativ pedagogika yondashuvlarini yanada kengroq tatbiq etish ta'lim sifatining yanada oshishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, kreativ pedagogika va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'rtasidagi yaqin bog'liqlik zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralishi kerak. Kelajakda bu sohada olib boriladigan ilmiy izlanishlar va innovatsion metodlarning qo'llanilishi ta'lim jarayonining yanada samarali bo'lishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmadova, D., & Karimov, S. (2023). *Kreativ pedagogika va uning zamonaviy ta'limdagi o'rni*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Macmillan.
3. Zuckerman, V.G., & Resnick, D.M. (2015). *Innovatsion ta'lim metodlari*. Moscow: Pedagogika.
4. Bloom, B.S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals*. Longman.
5. Kim, C., & Hannafin, M.J. (2019). Scaffolding problem solving in technology-enhanced learning environments (TELEs): Bridging research and theory with practice. *Educational Technology Research and Development*, 67(3), 565–590.
6. Paul, R., & Elder, L. (2007). *Critical Thinking: The Art of Socratic Questioning*. Foundation for Critical Thinking.
7. Ismoilova, N. (2021). Kreativ pedagogikaning zamonaviy ta'limdagi roli. *O'zbekiston ta'limi*, 4(12), 45-52.
8. Bakhtiyorova, N. (2022). "Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda kreativ pedagogikaning ahamiyati." *Pedagogika va Psixologiya*, 4(2), 45–57.